

Knjižnica. Ferdo Seidl

UAI

1503

1503

Kod naj se potegne pravična državna meja med Jugoslavijo in Italijo?

SLOVANSKA KNJIŽNICA
LJUBLJANA

J 3246

Spisal prof. Ferdo Seidl.

Z enim zemljevidom.

Ponatisk iz „Slovenskega Naroda“.

Ljubljana, februarja 1919.

Založil odsek za zasedeno ozemlje. — Tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

0001

Handwritten text, possibly a signature or date, mostly illegible.

Blurred text, possibly a title or header, mostly illegible.

D3246

E 9008444

Katera svojstva imej državna meja.

Ko določamo državno mejo, si pozivljemo v zavest njen namen. Le - ta izhaja iz namena, ki ga ima država.

Država je zveza ljudi, ki hočejo skupno ustvariti in pospeševati svojo blaginjo. Država ima torej troji namen: 1. varuje naj državljanom življenje in imenje, 2. izboljšuje naj jim življenje in jih podpira v pridobivanju imenja, in 3. brani naj jih vnanjega sovražnika.

Za prirodno skupino ljudij, ki naj se združijo v državo, smatramo narod. Najočitnejši znak naroda je njegova enotna govorica (jezik).

Državna meja bodi torej: 1. mejna črta ozemlja, na katerem narod strnjeno prebiva, 2. zaključuje naj to ozemlje v prometnem oziru ter pušča le glavne prehode v sosednje države, in 3. zaključuje naj to ozemlje za uspešno obrambo. V smislu druge in tretje zahteve tvorijo tekoče in stoječe vode in pa gorovja kot razvodja zaželjeno mejo — vsaj po dosedanjih nazorih.

Ako te zahteve pretehtamo po njih veljavnosti, jim ne prisojamo edne ke veljave. Bližnja mirovna konferenca namerava za mednarodne spore ustanoviti sodišče in zabraniti nasilno poravnavo z orožjem, ki jo je doslej izvajalo človeštvo, kot barbarsko dedščino izza davnih predzgodovinskih časov do sedanje prosvetlene dobe, ki je zasnovala in izpopolnila mednarodno etiko. Potemtakem izgubljajo obrambene ali strateške sposobnosti državne meje na veljavi. Tem več tehtnosti pristojajo dandanes zahtevi, da bodi državna meja narodnostna meja. Ker pa novi nazori še niso preizkušeni, je treba, da dopuščamo različna mnenja o tehtnosti omenjenih treh svojstev, ki naj odlikujejo središljivo državno mejo.

Premotriti hočemo torej zgolj stvarno in oziraje se na vse tri za-

hteve, katera geografska črta bi bila sposobna, da tvori, segajoč od Karnijskih Alp do Adrije med slovensko Ljubljano in laškim Vidmom državno mejo, ki bi ločila Jugoslavijo in Italijo.

Ozemlje, ki naj se deli. Oglejmo si najprej ozemlje, ki naj se deli. To ozemlje leži med Karnijskimi Alpami in pa Adrijo. To ozemlje sestavljajo geografske in geološke tri enote: 1. Julske Alpe, 2. Dinarsko gorovje in 3. Beneška ravnina.

1. Tik ob Karnijske Alpe in Karavanke, ki teko oboje približno v smeri od zapada proti vzhodu, na njih južni strani mejijo po vrsti od zapada proti vzhodu Južnotirolske a) Dolomitove Alpe, Benečanske Alpe in b) Julske Alpe (z vštetimi Kamniškimi Alpami). Južni rob Julskih Alp (in Kamniških Alp) tvori črta, ki je v geološki zasnovi gorovja prav določno izražena. Ob njej se oblastno, nad 2000 m segajoče gorovje strmo odkrhnjeno. Ta črta začena pri Žagi (med Bovcem in Kobaridom) in teče proti vzhodu mimo Podbrda in dalje mimo Kranja preko savske doline in se nadaljuje mimo Kamnika. Ta znamenita črta se razteza 150 km daleč. Skoro vzporedne slične črte jo spremljajo. Poglavitne gradbene (strukturne) črte v geološki stavbi Julskih Alp, to bodi poudarjeno, teko torej ob njih južnem in ob njih severnem robu od zahoda proti vzhodu (alpska smer).

Pojem Julske Alpe jamljemo v smislu prof. A. Boehma, ki je l. 1887. utemeljil namesto prejšnje umetne, novo, prirodno razdelitev Srednjeevropskih Alp. Vodilne misli so mu: Gorsko skupino znači v prvi vrsti nienu gradivo in niena geološka zgradba. Oboje ji namreč določuje lice (fiziognomijo), in jo loči od sosednje skupine.

ki ima drugo gradiivo in zaradi tega drugačno vnanjost, Gorske skupke ločijo od sosednjih skupkov vmes vrezane doline. — V strokovnih krogih so Boehmovo razdelitev splošno priznali. Zatorej ji sledimo tudi tu.

Ta avtor je samo dosledno izvedel načelo, ki se v sedanji geografiji priznava splošno za temeljno načelo. Novodobna geografija se smatra za prirodopisno znanost, ki postopa po metodah prirodopisja, ako hoče v oblikah zemeljskega površja poiskati prirodne skupine in skupinam prirodne meje. Prirodopisje jemlje predmete, ki jih hoče med seboj omejiti, po zahtevah pravilnega logičnega mišljenja v celoti, to je po vseh njih bistvenih znakih, in dosega na ta način prirodno delitev; ne jemlje jih po samo jednem znaku, ker to vodi do umetne delitve. Po teh načelih bomo tudi našli prirodno mejo Italije nasproti Jugoslaviji, in mogli jo bomo primerjati s črto, ki se z italijanske strani označuje kot zaželjena »prirodna meja Italije«.

Po prirodni razdelitvi sezajo Julske Alpe od Tilmonta pri Tolmezzu do Savinje pri Braslovčah 130 km na daleč in kažejo tri oddelke. Ti so: 1. Rabeljske Alpe s Triglavom (2864 m) in Sivcem ali Kaninom (2592 m), 2. Kamniške ali Savinjske Alpe z Grintavcem (2554 m), 3. skupino Breginjskega Jalovca (Jalovec = Monte Maggiore 1615 m). Ta skupina začenja ob izlivu Pontebanske Bele v Tilmont in spremlja Sočo ob nje desnem bregu mimo Žage, Kobarida in Tolmina do Kanala.

Julске Alpe so ogromna ploča, zgrajena večinoma iz apnenca in dolomita, dolga 130 km, široka do 35 km in debela do 3 km. Na površju ploče je izobrazila erozija izpodnebne vode vrhove in grebene ter je zarezala vanjo globoke doline v raznih smereh. Enotnega glavnega grebena v Julskih Alpah ni, posebej tudi v Rabeljski skupini ne, in Triglav se ne dviga iznad kakega glavnega grebena, nego izklesan je na početku enega med stranskimi grebeni. Spričo teh razmer tudi kake glavne podolžne razvodnice, dobro vidne v izobrazbi (re-

ljefu) gorovja ni. Vodopisne (hidrografske) razmere v Rabeljskih Alpah so nekaj prav posebnega, Poglavitni izvirek Save je na severnem robu ogromne ploče (pri Kranjski gori). Mlada Sava (Dolinka) teče ob severnem robu ploče proti vzhodu in sprejema pritoke iz ploče (Pišnico, Mojstransko Bistrico) potem se pa obrne proti jugovzhodu in prerezala je v tej smeri poševno vso ogromno pločo ter tako odločila Kamniške Alpe od glavne, to je Rabeljske skupine. Blizu južnega roba ploče, ki gradi to skupino, prihaja na dan drug močen izvirek, ki velja za izvirek Bohinjske Save. Le - ta je prerezala gorsko pločo tekoč proti severovzhodu, dokler si je pridobila iztok v strugo Save Dolinke. Iz obeh pritokov združena Sava zapušča pločo Julskih Alp na nje južnem robu nad Kranjem, dasi je začela svojo pot na nje severnem robu! Tudi Soča izvira bliže severnemu robu nego južnemu; zarezala si je strugo proti jugozapadu mimo Bovca tekoč globoko v mogočno apnenčevo pločo, ter zapušča njen južni rob pri Žagi pod Bovcem in Kobaridu. Ker sta si toka Save in Soče kolikor toliko nasprotna, tedaj moremo med njima načrtati razvodnico; toda le - ta poteka kot nepravilno rogliata črta vobče v smeri od severa proti jugu torej kot prečnica čez Rabeljske Alpe, in ne v njih podolžni smeri, ki gre od zapada proti vzhodu. Ta razvodnica torej ne more veljati za glavno razvodnico v običajnem poimovanju. Ker so Rabeljske Alpe na južni strani izredno bogate na izpodnebni padavini, imajo ondi dovolj vodotokov; zatorej moremo že samo malo kilometrov (30) proti zapadu od Savsko - Soške razvodnice načrtati drugo tako prečno razvodnico med Sočo na tej strani, Tilmontom in Terom na drugi strani. Kakor teče prej imenovana razvodnica preko Triglava, tako teče druga razvodnica preko Kanina proti jugu čez Matajur. Obe razvodnici sta postali politični meji: Triglavova tvori kos deželne meje med Kranjsko in Goriško, Kaninova pa — če tudi ne dosledno potegnien — kos državne meje med Goriško in Italijo. Triglavsko razvodnico odkljuje

prednost, da je kos razvodnice med Adrijskim in Črnim morjem, torej kos glavne razvodnice celotnega alpskega pogorja. Obe razvodnici sta tudi kosa dveh variant, ki se predlagata za bodočo državno mejo med Jugoslavijo in Italijo. Prav zaradi tega smo ju obširneje premotrili.

Na severnem robu Rabeljskih Alp je med njimi in Karnijskimi Alpami razvodje med Dravo, ki teče v Črno morje in Tilmentom, ki teče v Adrijo. To razvodje se nahaja v globoko med obe alpski skupini zarezani Kanalski dolini in sicer blizu Trbiža pri vasi Zabnici (810 m).

2. Na južnem robu velike Rabeljske skupine Julskih Alp neha alpsko velegorje ob imenovanih značilnih geoloških črtah Kobarid - Kranj in začenja se srednje gorovje, ki ne pripada več alpskemu, nego drugemu gorskemu sestavu (sistemu).^{*} V ondi začenjajočem gorovju ne teko vodilne črte več v alpski smeri od zapada proti vzhodu nego v smeri od severozapada (NW) proti jugovzhodu (SE). V tem gorskem sestavu teko gorski grebeni in hrbti in visoke planote (Trnovska Hruška in Srežnikova planota itd.) in med njimi ležeče značilne vodne struge in doline vse vzporedno v smeri proti jugovzhodu. Opozoriam le na jedno tako premo črto: Kobarid - Sv. Lucija - Idrija - Logatec - Cerknica - gorenja Kolna - Osnin in dalje. To je skoro 200 km dolga črta, ob kateri so se nastanile različne tekoče in stoječe vode (Soča od Kobarida do Sv. Lucije, del Idrije, Hotenijska, Ilinjska, gorenja Kolna, potok Dobra pri Osnini in na Cerknjsko jezero) ter jo izdelale v vrsto dolin in

^{*} Ker geološka mejna črta ob strmem južnem robu Julskih Alp na Goriškem in Notranjskem na navadnih šolskih zemljevidih ni dovolj očitna začetnikom v zemljepisju, to se pravi, ni označena ne po kaki večji reki, ne po kakem znanem mestu, so predlagali za šolsko rabo že različne mejne črte. V najnovjšem času je priporočil geograf prof. Krebs za praktično tužno mejo Alp Vipavske dolino, ki je zaradi strmege roba Trnovske planote na vsakem zemljevidu razločna; znači jo tudi mesto Gorica. Ta mejna črta pa ni dana v naravi, nego je izbrana le za šolsko rabo.

kotlin. Tudi globoko korito jadranskega morja je zasnovano ob tej vodilni (strukturni) smeri. Ob teh črtah se je zasnovalo tudi Dinarsko velegorje v Dalmaciji in v Hrvatskem primorju. Zatorej imenujejo geologi in geografi ondejšno smer NW — SE Dinarsko smer. — Ta smer je značilna za orografsko in hidrografske strukture balkanskega polotoka tudi še daleč od jadranske obali v njegovi notranjščini še preko Sarajeva. Vsak dober novejši orografski zemljevid kaže to jasno, še bolje pa počitujete to dejstvo geološki zemljevid. Ob črti Žaga - Kobarid - Tolmin - Podbrdo - Kranj začenja torej Balkanski polotok.

Tudi Istra kaže iste strukturne črte in izpričuje po njih pripadnost k Balkanskemu poluotoku. Istotako istrski in dalmatinski otoki.

Ob dinarski črti: Tržič ob Soči (Monfalcone) - Trst - Učka gora (Monte Maggiore 1396 m) stoji velevažno mesto Trst, ob črti Gorica - Razdrto - Ilirska Bistrica - Baker stoji ob Soči solčna Gorica, blizu Bakra pa ob osnovnici Istre mesto Reka ob Kvarnerskem zalivu.

Začetek v dinarskem smislu zgrajenega gorovja tvorita Idrijsko gorovje in Kras (Notranjski in Primorski Kras). Pridružuje se jima poluotok Istra, ki je zgrajen takisto kakor Kras.

a) V Idrijskem gorovju prihaja na dan tista kamenina, ki je podlaga ogromni apnenčevi ploči Rabeljskih Alp. To podlago tvorijo kamenine, ki ne propuščajo vode. Zatorej ima Idrijsko gorovje po površju zemlje odtekaajoče potoke, torej pravotne (normalne) površne vodotoke in pravotne doline, ima zatorej značaj normalnega gorovja.

b) Na Krasu in v Istri je poglavito gradivo za gorovje apnenec, ki po svojih svojstvih ne dopušča, da bi se na njem zasnovali pravotni vodotoki in pravotne doline, in med letimi gore s pravotnimi grebeni in vrhovi. Na Krasu vladajo zatorej malo modelirane planote, in vode teko le ondod na zemeljskem površju, kjer se le - to gradi namesto iz apnenca iz kaké

druge kamenine (peščenjak in lapor), ki vode ne propuščata, marveč jo sili, da odteka na površju. Po apnenčevih tleh pa so vodotoki podzemeljski. Na takih tleh se je marsikje ustanovila gola kraška puščava, nepropustni peščenjak in lapor pa ustvarja blagodejno zelene oaze, kakršne so Vipavska dolina, Postojnska kotlina proti Razdrtemu, dolina Notranjske Reke in Tržaško - Pazinska kadunja. Také plodovite oaze so vložene v Dinarsko gorovje po vsej dolžini, od Gorice ob Soči in Trsta ob Adriji do skrajnega južnega konca Dalmacije. Vinorodno gričevje Vipavske doline je zgrajeno iz takega peščenjaka in laporja, in tudi prijazni grič na katerem stoji starejši del mesta Gorice, ki je po njem dobila svoje slovensko ime, je iz istega peščenjaka. Vipavsko gričevje se nadaljuje proti severozapadu preko Soče ter tvori Goriška Brda in Čedadška Brda tja do Tilmenta pri Huminu. Tudi Trst in njegova vinorodna bližnja okolica stoji na istotaki peščenjakovi podlagi v dinarskem gorskem sestavu.

Vladajoča kamenina na Krasu pa je vendarle apnenec s podzemeljskimi vodotoki. Zaradi tega Kras nima izrazitih razvodnic. Celo poglavitna razvodnica, ki loči kraške vodotoke adrijskega od onih črnomskega območja, je znana še le v najnovejšem času, ko so s posebnimi napornimi preiskavami dobili vpogled v smeri in pota podzemeljskih kraških vodotokov.

V Idrijskem gorovju je jadransko-črnomska razvodnica obenem soškosavska razvodnica. Z alpskega grebena na Črni prsti (1844 m) se snušča razvodnica na Petrovo brdo (804 m), se dvigne od ondi na bližnji Porezen (1632 m) in krene po ovinkih na vrh Blegaša (1562 m). Od tod gre razvodna črta po nizkih grebenih do Jeličnega vrha (851 m) na vzhodni strani mesta Idrije in se nadaljuje proti Ravniku (674 m) pri Hotedražici. Tu stoji pa že na Kraška tla. Večji del razvodne črte, kolikor je poteka preko Idrijskega gorovja tvori — pa še le v novejšem času — kos deželne meje med Kranjsko in Goriško.

Na Notranjskem Krasu se dvigne razvodna črta od Ravnika na Nanoško planoto in na vrh Nanos (1300 m).

Odtod se razvodnica spusti navdol v ozko zarezo, v kateri stoji vas Razdrto (580 m), pa se koj zopet popne na višavo, da doseže daleko vidni vrh Vremšice (1027 m) med Divačo in Senožečami. Od tod se vrača razvodnica v nižavo in doseže ozko sedlo, na katerem stoji železniška postaja Šempeter (590 m približno). Tu sta si bližnja sosedna oba glavna vodotoka Notranjskega Krasa: Pivka in Notranjska Reka, tečeta namreč ondi le 6—7 km vsaksebi in sicer skoro vzporedno. Pivka se odteka proti Savi, ko tvori deloma nad zemljo, deloma pod zemljo mnogo občudovani dolinski skukep Pivke, Unice in Ljubljance. Notranjska Reka pa ponikuje pri Škocijanu v podzemeljski oddelek svoje struge in se izteka v Tržaški zaliv na nekotikih krajih, najoblastneje pri Devinu. Ondi tvori zgodovinsko sloveči potok Timavo, ki se po kratkem površnem teku izliva v Adrijo.

Prav pri Šempeterski železniški postaji prestopa državna cesta in prestopa železnica iz območja Pivke v območje Reke. Ondi torej teče razvodna črta,* prišedši z Vremšice in se nadaljuje proti jugovzhodu preko nizkega grebena, ki vrhuje v Gradišču (794 m) pri Zagorju in se dviguje od ondi na Snežnik ali Pivko planino (1796 m). Onstran Snežnika doseže kmalu potem kranjsko-hrvatsko mejo. Zadostuj nam, da smo razvodnico zasledovali do tod.

Doslej nismo omenili Jalovčeve skupine, ki gradi tretji oddelek Julskih Alp. Ta skupina ima na severnem delu še visoko sleme, ki teče v alpski smeri (Jalovec = Mte Maggiore 1615 m in Stol 1668 m pri Kobaridu), v večjem južnem oddelku je pa ne le gradivo skoro vseskozi dinarsko, ampak tudi naloženo je v dinarski smeri. Ob desnem bregu Soče pri Kobaridu se dviguje oblastna apnenčeva gorska skupina z dvema vrhoma (Meja = Mia 1228 m in Matajur 1641 m), in se nada-

* Mesto Postojna je že 10 km oddaljeno od razvodnice pri Razdrtem in pri Šempetru.

ljuje proti jugovzhodu v dolgem slemenu (Kolovrat 1243 m). Vse širo predgorje in gričevje pa, ki sega do Čedad (Cividale 138 m), Tarčenta (Tarcento) in Humina (Gemona) pa se gradi iz peščenca in laporja, ki je naložen v dinarski smeri — isto gradivo, ista brda, kakor v Goriških brdih (Coglio) in še dalje proti jugovzhodu preko Gorice v Vipavskih brdih. Geološki zemljevid kaže od Vipave preko Gorice do Humina isti peščenjak in lapor iste geološke dobe. Jalovčeva skupina je torej v istini posredovalnega značaja, ker se stikata v njej alpski in dinarski oddelek. Balkanski peščenjak in lapor segata tja do Humina.

3. Pregledali smo bistvene orografske, hidrografske in geološke razmere obeh gorskih sestavov, ki se udeležujeta, da izpolnita prostor med Karnijskimi Alpami in severno Adrijo. Tretjo enoto tvori ondi nizko ležeča Beneška ravnina (Videm 137 m, Oglej 5 m), ki se razteza od Benetk do znožja Julskih Alp in do Kraškega gorovja.

Beneška ravnina je zložena iz proda, ki so ga nanesele reke Adiža, Brenta, Piava, Livenca, Tilment in Ter iz Alp.

Dočim je ravnina mlada (diluvialna in aluvialna) geološka tvorba, je gorovje iz dosti starejših dob zemeljske zgodovine. Ravnina in gorovje sta si po obliki površja in po snovi gradiva v ostrem nasprotju. Meja med obema je ostro začrtana prirodna ločnica.

B. Prebivalstvo, biva'oce na ozemlju, ki naj se deli. Na ozemlju Julskih Alp in na Kraškem ozemlju stanujejo že nad tisoč let Slovenci, na Beneški ravnini vštevši bivšo avstrijsko Furlanijo pa Italijani. Samo mesta v obmejnem pasu imajo večidel primešano drugorodno prebivalstvo. Ustvarilo je te kolonije gospostvo nekdanje beneške republike in dunajske vlade. Zavedamo se, da odloča za narodnostno omejitve poljedelsko kmetsko prebivalstvo, ne pa vključeni drugorodni otoki. To stališče se smatra v modernem naziranju za edino pravilno.

Čudno nas dirne kongruenca narodnostne meje z orografsko, ki je tudi geološka meja. Podoba je, da je naravi Italijanov primernejše bivališče ravnina, naravi Slovencev pa bolje ugaja gorovje. Šele v novejšem času splošne šolske in vojaške obveznosti in pogostejšega vpliva uradov je napredujoča italijanizacija odrinila slovensko narodnost od roba Beneške ravnine višje gori v gorovje.

C. Predlogi o bodoči državni meji med Jugoslavijo in Italijo. Sedaj, ko nam je pred očmi i ozemlje i njega prebivalstvo, smo pripravljani, da stopimo v presojanje, kje bi se začrtala preko tega ozemlja bodoča državna meja med Jugoslavijo in Italijo.

V poštev prihajajo tri variante:

1. narodnostna meja,
2. glavna razvodnica med Adrijo in Črnim morjem (Triglavova črta),
3. bivša meja med Italijo in razpadlo Avstroogrsko monarhijo (Kani nova črta).

1. Ako ima po nazorih plemenite človečnosti vsak zaveden narod pravico do združitve v enotni narodnostni državi, da se razvija v popolni politični in gospodarski samostojnosti, tedaj je upravičena edino in izključno le narodnostna meja. Popolno ujedinenje Slovencev kot oddelka jugoslovanskega naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov je za Italijo istega življenjskega interesa, kakor je donolnitev italijanskega narodnega ujedinenja življenjski interes za jugoslovanski narod. Popolnoma priznavamo te cilje, ki jih je postavil v plemenitem prepričanju znani rimski pakt z aprila 1918:

Narodnostna meja med italijanskim in slovenskim prebivalstvom bi potemtakem bila edino prava državna meja med Jugoslavijo in Italijo. To mejo označujejo te - le približne točke: Ponteba - Humin (Gemona) - Čedad (Cividale) - Krmin (Cormons) - Tržič (Monfalcone). Ta meja prihaja s Karnijskih Alp po Bombaševem jarku do Pontebe, spremlja preko bližnjih alpskih vrhov Pontebelsko Belo do izliva v Tilment, in istotako reko Tilment do Humina, in sledi potem enako robu Beneške ravnine do Krmina, krene potem do Soče

pri Gradišču (Gradisca) in ji sledi do Tržiča. Ta meja reže Julske Alpe skoro ob njih prirodnem koncu. Današnja dejanska jezikovna meja zlasti v Benečiji je po napredujoči italijanizaciji zlasti v zadnjih desetletjih več ali manj odrinjena od gorskega znožja ob robu ravnine v breg in na bližnje vrhove. Mesto Gorica ne stoji na Benečanski ravnini, segajoči do spodnjega toka Soče, nego zgodovinski del mesta stoji — kar smo že omenili — na brdu (»goric«), ki je člen Vipavskih brd (»goric«). Le novejši del mesta se prostira na ravni naplavini, ki jo je nanesla mimo tekoča reka Soča. Gorica stoji torej na slovenskem ozemlju in v istini imajo vasi okoli nje skoro izključno slovensko domače prebivalstvo. Tudi po legi med dinarsko zgrajeno Trnovsko planoto in Tržaškim Krasom, ki sega preko Komna in Doberdoba do Gradišča (Gradisca) ob Soči, in ker leži ob koncu Vipavske doline, ki ima dinarsko gradivo in dinarsko smer N W — S E pripada Gorica kraškemu ozemlju in je obmejno mesto Balkanskega polotoka.

Narodnostna ali jezikovna meja se priporoča pač z narodnostnega stališča, manj priporočljiva je z gospodarsko-prometnega stališča in najmanj z obrambenege — ako oboje presojamo po zastarelih doseganjih nazorih.

Toda ako bodoča mirovna konferenca ustanovi družino narodov in odpravi narodnostne snove ter onemogoči vojno, tedaj odpadejo vsi pomisleki zoper narodnostno mejo.

2. Druga varianta državne meje sledi razvodu med Adrijskim in Črnim morjem, ali kar je isto razvodu med Savo in Sočo. Italijanski geografi smatrajo namreč za »prirodno mejo« Italije glavno razvodno črto Srednjeevropskih Alp, segajočo od Nice (Nizza) v širnem loku do mesta Reke (Fieme), ker objemlje vse dotoke Adrijskega morja, ki ga smatrajo za državno last, za italijansko morje. Črta od Žabnice pri Trbižu preko Triglava in Snežnika do Reke je odsek te velike razvodnice: tisti odsek, ki nai loči Italijo od Jugoslavije (pravzaprav od Avstroogrske, kaiti koncept izvira še iz časa pred svetovno vojno).

Protj takemu umevanju »prirodne meje« Italije govorijo tehtni razlogi. Velika razvodnica bi v celoti le tedaj bila prirodna meja Italije, ako bi italijanski narod bival veseskozi do te črte. V našem slučaju pa bi Italija morala poseči po zemlji ki je strnjeno naseljena po Jugoslovanih, 50 do 60 km daleč (od Humina do Triglava je 60 km, od Tržiča (Monfalcone) do Jeličnega vrha pri Idriji je 50 km, od južnega konca Istre do Snežnika je celo 90 km) in več stitotič Jugoslovánov iz Koroške, iz Benečanske, iz Goriške, iz Trsta, iz Istre in Reke in celo iz Kranjske, to ie iz središča slovenskega ozemlja bi bilo zoper njih voljo odtrganih od svojih rojakov in izročeniñ sovražnemu italijanskemu gospodarstvu.*)

Razvodnica od Trbiža (Žabnice) preko Triglava in Snežnika tudi v minulosti ni bila nikdar politična meja.

*) Dovoljeno bodi, da privoimimo, da se je med svetovno vojno velika večina jugoslovanskih vojakov v avstro - ogrski vojski borila zoper Italijane. Manjšini se je posrečilo izvitj se iz železne pesti avstro-ogrskih moždnikov in zasnovati jugoslovanske legije. Niso se borili Jugoslovani za Avstro - Ogrsko, in ne zoper Italijo kot člana entente, pač na so se borili za svojo pravo domovino, ker so poznali namero Italije in njevo poželenje po jugoslovanskih primorskih pokrajinah, ki pomenja za Jugoslavijo izgubo važnega in obsežnega ozemlja in stitotičem rojakov zatiranje in narodno uničenje. Na Dunaju so poznali to razpoloženje Jugoslovánov. Podžigali so ga, in z peronsko naslodo so jih zato pošiljali na bojišče do skrajne meje starosti. V zaledju ostali del naroda na so preganjali po tesarah, obešali na vislice, streljali na moriščih, izročali boleznim, gladu in pomaničanju, izsiljevali so iz njeva vojna posojila, mu jemali živla in domačo živino in mu rušili domove. — Italijanska armada na bojiščih ni zmagovala. Ni razvidno, na kateri vojnopravni naslov opira Italija svoje zahteve po jugoslovanski zemlji in po jugoslovanskem narodu. Italija je dobila od entente samo pooblastilo do okupacije. Toda strmimo, da je iz okupacije naredila oblike brutalne aneksije. Prekršila je demarkacijsko črto, odstavila je lokalne oblasti — ne avstrijske, nego na njih mestu poslujoče jugoslovanske — teptala osebno svobodo, odpravila vse narodno šolstvo, vsiljevala italijanski patriotizem . . .

Zlasti v južni polovici to ni bila, kajti ondi, to je med Nanosom in Snežnikom, je prevažna prometna pot, ki vodi iz vzhodnoalpskih in obdonavskih dežel do Adrijanskega morja in v Italijo. Med obe planoti je namreč pri Postojni vrezan prelaz (menda nekdanja nadzemljaska struga Pivke), ki vodi od Ljubljanske kotline proti glavni kraški razvodnici ob Vremšici. Ta razvodnica je prehodna na obeh koncih Vremšice: na severozapadnem pri Razdrtem in na jugovzhodnem pri Šempetru. Cestni prehod pri Razdrtem vodi v Vipavsko dolino in dalje v Italijo, služi pa dandanes le lokalnemu prometu. Prehod mimo Postojne pri Šempetru pa je velevažna prometna pot, ki odpira izhod na štiri strani. Posluži je se ga poleg državne ceste tudi glavna, dvotirna železnica. Na razvodnici pri Šempetru se cepita cesta in železnica na dvoje: edna veča vodi od tu v velevažno pristaniško trgovsko mesto Trst, druga v slično, le manjše mesto Reka. Od proge Šempeter - Trst se odceplja pri Divači stranska železnica in vodi preko vse Istre v pristaniško mesto Pulj, in od še niže in bliže morju ležeče točke pri Nabrežini je speljana železnica v Gorico in dalje v Italijo.

Nekdanja rimska država se ni posluževala za prehod iz Italije v obdonavske dežele toliko prehoda pri Postojni, temveč više ležečega prehoda med Hruško in Trnovsko planoto pri Colu in Podkraju (797 m). Dandanes se ondešnji prehod rabi samo v domačem prometu.

Odkar je z rimsko državo nehal politični vpliv Italije na obdonavje, so ves čas bili vsi trije prehodi čez razvodnico v območju Slovencev, ki so ondi naseljeni nad tisoč let kompaktno ob obeh straneh razvodne črte Triglav-Snežnik, tako da cela tretjina slovenskega naroda biva ob nje jadranski strani. Ob vseh izpremembah, ki so se v tisočletni zgodovini vršile, se nikdar ni kazala potreba pa tudi ne možnost, da bi se tu postavila državna meja. Dandanes, pri ogromnem prometu, ki gre ob normalnih razmerah mimo Šempetra v Trst, v Pulj, Gorico in Italijo in

nasprotno, bi bila državna meja, ki bi v bližini Trsta prekinjala promet, neznosna ovira. Promet s Trstom je bil pred vojno že tolik, da so zgradili leta 1906 drugo železniško zvezo s Trstom, ki prekorača razvodje Triglav-Snežnik pri Podbrdu po požemski poti s prodrom Boh. Bistrica - Podbrdo. Ta železnica teče od Podbrda nadalje večidel po ozemlju Goriške mimo Gorice proti Trstu in dokazuje objednem s prej imenovanimi progami, ki vodijo od Šempetra proti morju, da s prometnega stališča tvorijo Kranjska, Goriška, Trst in Istrana ločljivo enoto.

Z vojaško - obrambenega stališča je treba na razvodnici Triglav-Snežnik, kakor s prometnega ločiti severno alpsko polovico od južne srednjegorske. Razvodje v Triglavovem velegorju v istini pomenja ogromen, težko prehodni zid. Sosednji oddelek v Idrijskem srednjem gorovju in do Nanosa je prehodni le po gorskih cestah (čez Podbrdo, čez Škofji vrh pri Cerknem, pri Spodnji Idriji, preko Hotedražice in pri Podkraju). Južna polovica razvodnice Triglav - Snežnik pa je potegnjena preko široke kraške planote in nanjo nastavljenih višin srednjegorskega značaja, tako da nima kar nič oblike normalne razvodnice na vladajočem gorskem grebenu. Zlasti pri važnem železniškem prehodu pri Šempetru se prostira zemelisko površje še široko ob obeh straneh razvodnice v istih oblikah in v isti višinski izobrazbi. Na Krasu niti lahko ne zapazimo, da stojimo na razvodnici. Pri Šempetru teče železnica v višini 590 m preko razvodnice na odprti progi ob neznačajnem dvigu. Od Občin (303 m) pri Trstu se dvigne železnica na 40 km dolgi poti do razvodnice le za 290 m, na enako dolgi poti od Logatca (481 m) ob Ljubljanski kotlini se dvigne celo le za 110 m! Ko je (po poročilih časnikov) italijanski častnik s svojim oddelkom po 29. oktobru 1918 zasedal okupacijsko ozemlje do razvodnice, je prišel še preko Logatca, to je 40 km od razvodnice pri Šempetru. Ko ga je ondi ustavljal srbski častnik, mu je odgovoril, da se ne zaveda, da je prekoračil razvodnično demarkacijsko črto. Ta

dol razvodnice pač ne more biti posebnega stratezičnega pomena!

Ako kdo imenuje razvodnico Triglav - Nanos - Snežnik prirodno mejo Italije, tedaj smemo upravičeno poudariti, da ji manjkajo svojstva za tako naziranje. Gorenja Šoška dolina z Bovcem leži na adrijski strani razvodnice, torej bi pripadla Italiji. Toda kdor stoji v Bovcu sredi med nebotičnimi alpskimi vrhovi v osornem alpskem podnebnju, gotovo nima občutka, da stoji v Italiji, Istotako ne, ako stoji na jadranski strani razvodnice pri Šempetru na skopem kraškem svetu v siloviti kraški burji. Istina je, da se v Julskih Alpah prostira ob obeh straneh razvodnice isti alpski svet — ne pa na tej strani Italija, na drugi pa alpska природа. In pri Šempetru imamo istotako na obeh straneh razvodne črte daleč na okoli isti kraški svet. V Alpah pa kakor tudi na Krasu biva ob obeh njenih straneh isto jugoslovansko ljudstvo. Treba je iti 50 km daleč od razvodnice proti zapadu, dokler zadenemo na strnjeno italijansko naselitev; ondi pa čutimo na Beneški ravnini, da smo v istini na italijanskih tleh. Ondi biva italijansko ljudstvo s svojo govorico, svojimi šegami in svojim poljedelstvom, ondi vlada milo italijansko podnebeje.

Jasno je, da tako teoretska razvodnica, kakor je Kraška, ni nikdar ločila ne dveh narodov, ne dveh držav, niti sosednjih dežel ne, ker nima za to primerne sposobnosti, in da nima nobenega svojstva, ki bi ji opravičevalo pridevek, da je »prirodna meja Italije«.

Pač pa je ta črta meja vodotočnega (hidrografskega) območja adrijskega morja. Bila bi zmošta, ako bita geografski pojem zamenjali s pojmom prirodne meje Italije. Neizmerno bi se povečala ta zmošta, ako bi kdo razvodnico v tem smislu potegnili od Snežnika še dalje proti jugovzhodu vzdolž Dalmacije tja do Črne gore, četudi bi se pri tem skliceval na italijanske kolonije, ki jih je nekdat imela beneška republika ob dalmatinski kakor ob istrski obali in se je italijansko naselstvo po pribrežnih mestih ohranilo do danes.

Ako naposled še enkrat pregledamo svojstva razvodnice Triglav-Snežnik, tedaj moramo priznati, da je ista sposobna za državno mejo le v Alpah s stratezičnega stališča, s prometnega stališča bi bila na Krasu neznosna ovira, z narodnega se pa kot protinaravna izključuje najodločnejše, ker bi »več stotisoč Jugoslovancev odtrgala in zoper njih voljo izročila tujemu narodu pod politično in gospodarsko gospodstvo in ustvarila neuklonljivo iredento in povod novi vojni.

3. Spričo tolike nepovoljnosti vzemimo v presojo še tretji možni predlog o državni meji med Italijo in Jugoslavijo. To je dosedanja meja med bivšo Avstrijo in Italijo na periferiji Koroške in Goriške (Kaninova črta).

Ta meja prihaja mimo Pontebe, se dvigne na Kanin, gre preko Breginjskega Jalovca (Mte Maggiore 1615 m) in spusti do reke Nadiže, se zopet dvigne na vrh gore Lubije (1063 m), koj na to spusti do Nadiže, pa brzo zopet krene na vrh gore Meje (Mte Mia 1188 m), prestopi od tod še enkrat Nadižo in se potem popne na Matajur (1467 m) in gre odtod po grebenu Kolvrata, odtod se spusti v nižavo do reke Idrije (Judrio) in teče z njo blizu malega mesta Krmina (Cormons 63 m). Odtod se nadaljuje meja po Furlanski ravnini proti morju in ga doseže ob mali reki Avši (Aussa) zapadno od zgodovinsko znamenitega Ogleja (Aquileia.)

Ta meja ima nekaj kompromisni značai. K Jugoslaviji bi pripadli bivši avstrijski Furlani, Italiji pa bi ostalo do 40.000 Benečanskih Slovencev, ki biva po zapadnih in južnih pobočjih Kanina in Jalovčeve gorske skupine ter pred njo ležečih brd med Pontebansko Belo in Krminsko Idrijo. To ozemlje je skrajni zapadni odrastek nad tisočletne strniene na doslej razkosane domovine Slovencev. Na drugi strani pa je Furlanska ravnina med Krminom in morjem skrajni odrastek Benečanske ravnine in je naseljena s Furlani, ki govore svoje italijansko narečje. Državna meja jih loči od njih rojakov v Benečiji, kakor loči nadaljni kos meje Beneške

Slovence od njih rojakov, ki bivajo onstran meje.

Bivša avstrijska vlada je upoštevala narodnost Furlanov in jim je uvedla italijanščino za poslovni jezik v uradih, v šoli in cerkvi.

Nasprotno je Italija Beneškim Slovincem odrekala vsa prava njih narodne govornice in jim onemogočila kulturni napredek na narodni podlagi; italijanizirala jih je nasilno.

S prometnega stališča je stara državna meja sprejemljiva za obe stranki. Režejo jo samo dve enotirni železnici v ravnini. Ta meja ne ovira prometa v nobeni smeri bistveno. Železniška proga Beljak - Videm obdrži svojo sedanjost mejno postajo Pontebo.

S strategijskega stališča lahko predložimo staro državno mejo po dogodkih; ki so se ob njej vrstili v pravkar minoli vojni. Čeprav je meja med Krminom in morjem popolnoma odprta in je Gorico varovala samo primeroma majhna reka Soča, je vendar italijanska vojska zavzela Gorico šele po več nego celoletnem trudu. Nasprotno je dosegla uspeh v območju visokega gorovja Julskih Alp, ker je nad Kobaridom zavzela višave ob visokem Krnu (2245 m). Ko pa se je vojna sreča obrnila, je italijanska vojska prej izgubila svoje za obrambo po narodi podprte gorske pozicije, nego bolj izpostavljene pozicije na ravnini in po gričih pri Gorici in Tržiču. Podoba je torej, da je pojem o strategijski vrednosti državne meje v moderni vojni močno oslabil.

Vendar primerjamo še prehodnost Kaninove črte s prehodnostjo Triglavove črte. Kaninova črta je v alpskem oddelku (od Pontablja do Tolmina) prehodna samo po eni cesti, in sicer po državnih cestah ali cesti prvega reda Čedad - Kobarid v globoko zarezani dolini Nadiže. V srednjegorskem in brdovitem oddelku (od Tolmina do Krmina) vodi čez njo edino le cesta Krmin - Vrhovlje - Plava, to je cesta drugega reda. Tretji, od Krmina do morja segajoči odsek Kaninove črte teče preko ravnine, ki jo prereza dovolj gosta mreža cest, ki je zvezana s cestami sosednje Benečije, tako da je ta kos meje popolnoma odprt. — Triglav-

ska črta je v alpskem oddelku enaka Kaninovi v toliko, ker vodi čez njo tudi je ena cesta prvega reda in sicer čez znani gorski prelaz Predel (1150 m) pa tudi ena glavna železnica vodi iz Bohinjske doline v Soško. V srednjegorskem in kraškem oddelku med Crno prstjo in Snežnikom pa nudi nič manj kot sedem cest prehod čez razvodnico (ceste čez Petrovobrdo, Skofje, Sovek, Hotedražico, Col, Razdrto in Semperter) in onstran Snežnika imamo kaj zopet glavno cesto in železnico, ki vodita v Reko.. Imamo torej na veliki Triglavski razvodnici do Snežnika (120 km v zračni črti) sedem cestnih prehodov in dva železniška (1 nadzemski, 1 podzemski), na Kaninovi razvodnici pa v gorovju do Krmina (70 km) samo dva cestna prehoda in kos preko ravnine (30 km) skoro je popolnoma odprt in ima poleg več cest tudi dve železnici. Iz tega vidimo, da je velik kos Kaninove črte malo prehodna, velik kos Triglavove črte pa dobro prehodna, nima torej tiste neprehodnosti, ki jo pričakujemo od glavne razvodnice kot prirodne obrambene meje.

V obče torej smemo poudariti, da stara državna meja zadovolja v prometnem oziru, v strategijskem pa ni slabjša od črte Triglav - Snežnik. V narodnostnem pomenja nepotreben kompromis, ki se mu je lahko ogniti, ako pristopi bivša avstrijska Furlanija Italiji, za to pa Beneška Slovenija, ki je s fiskalnega stališča manj vredna, Jugoslaviji. S to izpremembo pa se stara meja kot tretja v poštev prihajajoča varianta izpremeni v prvo, edino pravično, zgolj narodnostno mejo.

Ako sklepaje primerjamo vse tri predloge, ki so na izbero za državno mejo med Italijo in Jugoslavijo, tedaj se pokaže naslednje:

Prvi predlog je najboljši v narodnostnem oziru, ker sledi dejanski kompaktni narodnostni meji obeh narodov.

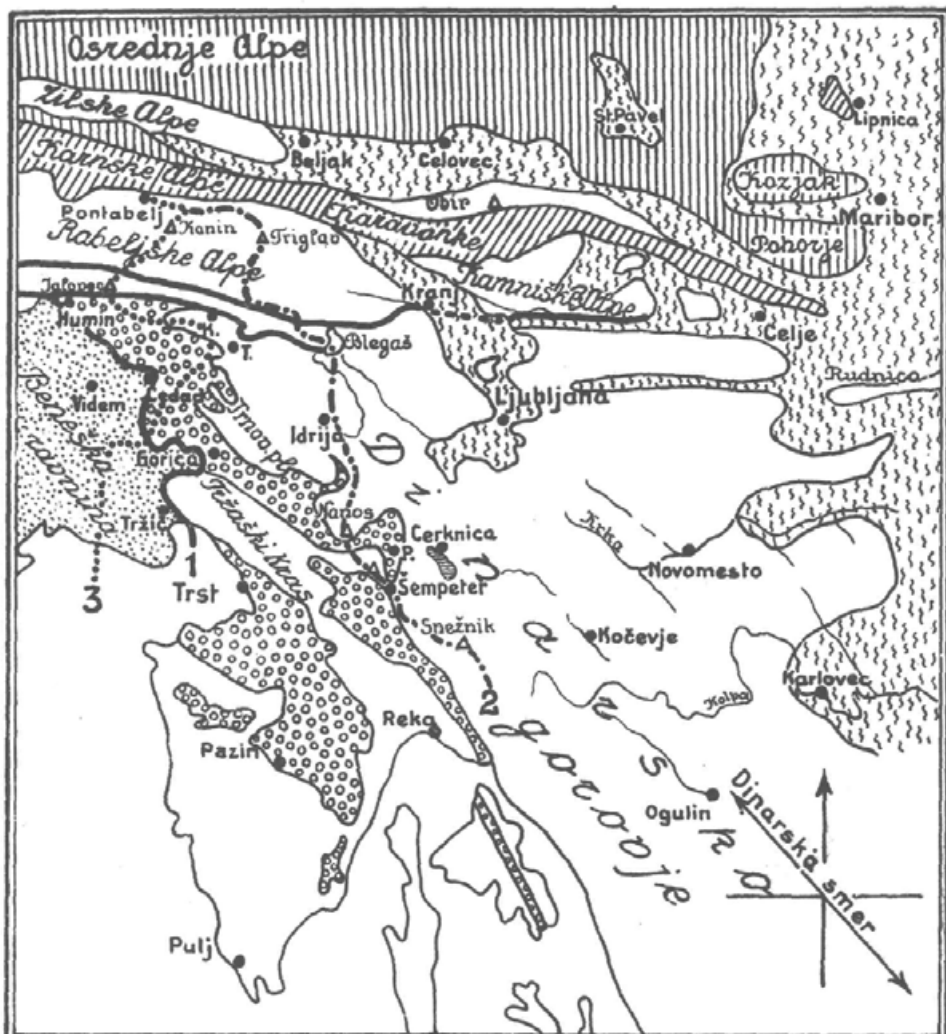
Drugi predlog je v narodnostnem oziru najnepravičnejši, ker odtrga po vsej dolžini predlagane meje več stotisoč Jugoslovanov od njih rojakov in jih izroča zoper njih voljo tujemu neprijaznemu gospodstvu ter ustvarja v

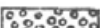

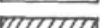
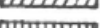
Italiji irédento in polaga kali za bodočo novo vojno. Črta Triglav - Snežnik prereže glavne prometne črte vzhodnje alpskih in obdonavskih dežel s Trstom in odreže Trst, Pulj, Reko in Gorico od zaledja. Predlog črte Triglav-Snežnik suponira, da ima ta razvodnica na Krasu vojaško vrednost, kakršno ima neprekinjen gorski greben, ki odločno zapira prehod, v istini pa je samo razvodnica na dobro prehodni brdoviti planoti in je v oblikah (konfiguraciji) tal malo očitna. Promet jo je izlahka prodrli, posebne vojaške vrednosti nima. Tudi mnenje, da je razvodnica Triglav - Snežnik prirodna meja Italije proti Jugoslaviji, je samo varajoč dozdevek. Kajti geološka zgradba in geografska izobrazba tal dokazujeta neizpodbitno, da spada ozemlje od Kobarida in Podbrda proti jugu in jugovzhodu z Gorico, Trstom, Puljem in Reko vred k Balkanskemu polotoku in ne k Italiji.

Tretji predlog pomenja nekaj kompromis, ki se mu je pa lahko izogniti z obe državi zadovoljujočo izpremembo. Z njo pa se ta predlog spremeni v prvi predlog. S prometnega stališča je tretji predlog sprejemljiv, z vojaškega ni slabši kakor drugi predlog.

Ker se je izkazalo, da glavna razvodnica ne zasluži pridevka, da je »prirodna meja Italije«, tedaj se nam vriva vprašanje: katera pa je med Karnijskimi Alpami in Adrijo meja, ki zasluži ta pridevek? Odgovor ni težak. Prirodna meja Italije na onem prostoru je rob Beneške ravnine od Tilmenta pri Huminu do morja pri Tržiču. Ta črta loči ravnino, ki je geološko mlada (diluvialna) reška naplavina od gorovja, ki je po svoji vnanji izobrazbi in po svoji geološki zgodovini starejša in povsem drugačna zgradba. Ob tej črti se spremeni tudi podnebje (zaradi nizke in zavetne lege), nadalje se spremeni flora in favna in spremeni se tudi prebivalstvo — torej se spremenijo vsi prirodni činiteљи! Saj je človek tudi člen prirode in torej je narodnostni znak tudi prirodni znak. Pomenljivo je, da se je ob razno-terem premikanju narodov v stoletjih in stoletjih ločnica dveh oblik zemeljskega površja ustanovila tudi kot ločnica dveh različnih narodov. Ako se zahteva prirodna meja Italije, tu jo imamo! Že Mazzini je rekel, da se Italija neha ob izlivu Soče.

- Diluvialna in aluvialna tvorba.
- Diluvialna, aluvialna in mlajša terciarna tvorba.
- Peščenec in lapor starejše terciarne tvorbe.
- Večidel apnenec in dolomit triadne in kredne tvorbe.
- Večidel karbonska in triadna tvorba.
- Večidel kristalasti skrilavci.

1. Prirodna meja. — 2. Triglavova razvodnica. — 3. Kaninova razvodnica.

Merilo 1 : 2,000,000.